

РАЗСАДНИЦИ: история, устройство, производство, цели

Разсадниковото производство в Германия има дълга история и продължава да е от изключително значение за постигане на целите пред немското горско стопанство. Искам да ви представя един типичен пример на това производство – „Разсадници Хааге“ – Лайпхайм, Бавария. Сътрудничеството ми с фирмата и лично със собственика ù Херман Хааге поставиха основите и на моята горска дейност в тази провинция.

ИСТОРИЯ

Климатичните и почвените условия на Германия обуславят една ясно изразена доминация на широколистните дървесни видове. През Средновековието и чак до XIX в. широколистните гори в страната са изсичани интензивно основно посредством голи сечи. С развитието на индустрията и най-вече на минното дело се слага началото на организираното горско стопанство и залесяването в Германия. Най-видимо е това развитие в планината Харц. Оголените и пустеещите земи са били масово залесявани, като се е използвал основно смърч, а на по-бедните месторастения – и бял бор. Определящото за избора на дървесни видове е доброто им развитие в суровите условия на открито, а също и наличието на

достатъчно количество посадъчен материал. Това довежда до промяна в състава на немските гори и до доминация на иглолистните култури с изкуствен произход. Тенденцията в българското горско стопанство през втората половина на XX в. е сходна – по това време чрез т.нар. реконструкции са били създадени обширни иглолистни култури в долния лесорастителен пояс. Разбира се, освен за повишаване на производителността на горите, голяма част от нашите иглолистни култури са създадени за залесяване на голи площи и борба с ерозията.

В днешно време обществото има променени очаквания към горите – встрани от добива на дървесина, то вижда тяхната основна роля за смекчаване на климатичните промени, складиране на въглерод и формиране на по-устойчива и здравословна жизнена среда. Пред лесовъдите на Германия е поставена важната задача да подпомогнат възстановяването на местната широколистна растителност. Тази промяна е наложителна и заради все по-големите биотични и абиотични повреди, които всяка година засягат много от иглолистните култури. В тази връзка всяка провинция има програма за т.нар. трансформация на горите, която е

гарантирана и с финансов ресурс. Вследствие на правилната горска политика на Германия в тази насока Третата национална горска инвентаризация (2002 – 2012 г.) отчита увеличаване на площите на широколистните гори със 7 % и намаляване на площта на смърчовите култури с 8 %.

В България, където иглолистните култури са примесени или заобиколени от гори от местни широколистни видове, трансформацията може да се извърши и посредством естествено възобновяване и прилагане на съответните сечи. Този подход за условията на Германия е до голяма степен неприложим, защото иглолистните култури тук заемат големи площи, където единично срещаните широколистни дървета не са достатъчни за възстановяването на местната растителност. Това обуславя и огромното значение, което имат залесителните дейности и разсадниковото производство в Германия.

Създаването на професионално организираните горски разсадници в Германия датира от 1850 – 1860 година. Пионери в това отношение са големите собственици на гори, които са създавали разсадници за задоволяване на собствените си нужди от залесява-

Поле за производство на местни широколистни видове за горско стопанство

Херман като малък в помощ на работниците

Основателите на разсадника „Хааге“ в Лапхайм от 1949 до края на 70-те години с много труд и отдаденост изграждат успешен бизнес за благо на хората и природата

не, а впоследствие и тези на минната промишленост. През следващите 30 години (1860 – 1890 г.) се оформят няколко центъра на разсадниково-то производство – Шлезвиг – Холщайн, Саксония, Зауерланд и Тюбинген. Причината за формирането на тези центрове са подходящите почвено-климатични условия, наличието на свободни/подходящи за залесяване площи, а също и на достатъчно работна ръка. Първоначално разсадниците са ориентирани в производството на смърч, бял бор, ела и бук, като не се е обръщало внимание на произхода и качествата на посевния материал. Промяна настъпва в периода след края на Първата световна война (1918 г.), когато е станало видно, че културите, създадени от недоказани/неподходящи произходи, се развиват по-слабо и са в лошо здравословно състояние. Този период се свързва и с началото на горската селекция за нуждите на разсадниково производство. Поставени са и законови основи чрез приеждането на Наредба за разсадниково производство. През 1933 – 1935 г. е изработен и приет първият Закон за гарантиране на произхода, с който се въвеждат изисквания за районирано приложение на различните произходи. Нарушаването на тези изисквания се наказва много строго и дори със затвор.

НАСТОЯЩЕ

В днешно време по данни от Федералната служба по статистика (Destatis) в страната функционират 1536 разсадника, които стопанисват общо 17 160 хектара. Те осигуряват работа на 29 000 работници, 627 практиканти, а стойността на тяхната продукция е над 1.3 млрд. евро. За съжаление, не може да се даде точна статистика каква част от тези разсадници произвеждат горскодървесни видове, но моето наблюдение за Бавария е, че около 2/3 от регистрираните разсадници предлагат видове и за горското стопанство, и за озеленяването. Преобладаващата част от разсадниците са частна собственост, като например в Бавария има само 2 разсадника, които са държавни, стопанисвани от публичното горско предприятие „Баварски държавни гори.“

„РАЗСАДНИЦИ ХААГЕ“

Г-н Херман Хааге е роден през 1951 година. До 1969 г. работи и учи занаята във фамилия разсадник в Лайпхайм. В периода 1972 – 1975 г. следва „Озеленяване“ в Берлин. Неговото мото е: „Всичко, което произвеждаме, ще ни надживее“.

„Разсадници Хааге“ е фамилно предприятие, което води началото си от 1890 г., когато дядото на днешния собственик е оценил наличието на свободна пазарна ниша и е стартирал разсадниково производство в района на Тюбинген – Наголд (Баден-Вюртемберг). За своя дядо Херман Хааге споделя, че е бил визионер с изключителен търговски нюх и организационни способности. В този район фамилия Хааге развива своята дейност до началото на Втората световна война, а след края ѝ фамилията решава да премести дейността си в Бавария. Въпреки че е с търгов-

ско образование, бащата на Херман Хааге оценява перспективите на разсадниковото производство и взема решение да продължи семейния бизнес. Така, през 1949 г. той пристига в Лайпхайм и поставя началото на фамилен разсадниково производство в Бавария. Площите, върху които започва дейността на разсадника, са му дадени под наем от провинция Бавария за период от 100 години. Малко преди това тези площи са били заети от гори, които са изсечени за добив на строителна дървесина и дърва за огрев, от които местното население и промишленост са имали огромна нужда в следвоенните години. Разчистването на тези 16 ха се е извършило с много ръчен труд и само един стар трактор. Интересен факт е, че разсадникът се намира в близост до бивше военно летище, от което излита първият в света реактивен самолет на фирма „Месершмид“. Същинското развитие на разсадника започва в началото на 60-те години на XX в., когато фамилията откупува производствената си площ от правителството на провинция Бавария. Както споделя Херман Хааге, това е станало възможно, защото тогавашните управляващи в Бавария осъзнават нуждата от разсадниците и бъдещата им роля за възстановяването и развитието на провинцията. В този период се правят сериозни инвестиции за изграждане на халета, ВиК система и модернизиране на машинния парк.

ПЕРИОДИ НА РАЗВИТИЕ НА РАЗСАДНИЦИТЕ В ЗАПАДНА ГЕРМАНИЯ

Според Херман Хааге развитието на разсадниците в Западна Германия преминава през няколко периода.

Производство на едроразмерни фиданки за залесяване

Първият е от края на Втората световна война до началото на 80-те години, в който гората е високо ценена от обществото и собствениците. Всеки притежател на гори се е гордеел със своята собственост и е бил сигурен в своето бъдеще. Това се дължи на факта, че голяма част от мероприятията за възстановяване на обществени сгради и структури и строеж на нови (културни домове, басейни, спортни площадки и др.) са финансирани със средства, придобити от продажбата на дървесина. Бързото възстановяване и бурното технологично развитие на Западна Германия в този период се дължи и на това, че около 15 млн. души са се преселили от източните към западните и южните провинции на Германия. Тогава хората не са разчитали много на финансова помощ от държавата, задоволявали са се с малко и са изграждали своя бизнес благодарение на собствените сили, но по правилата, създадени от държавните институции. Този период се характеризира с голямо производство на горскодървесни видове за залесяване и потребление на дървесина. Семейство Хааге закупува през 1954 г. едно земеделско стопанство на около 45 км от Лайпхайм (в Лангеринген),

където устройва втора производствена площ. С това площите на разсадниците им се увеличават до около 150 ха, 125 ха от които са активни, а 25 ха са в почивка. Трябва да се отбележи, че само 1/3 от тези площи са собствени, а останалите се ползват с договори за наем за 10 години. През този период производството е главно на видове за горското стопанство. Основната работна ръка са жени, идващи от околните земеделски стопанства, или преселници от Източна Германия. Работата е предимно ръчна, с минимално използване на агрохимия.

От началото на 80-те години до края на миналия век е вторият период от развитието на разсадниците в Западна Германия. Вследствие на икономическото и индустриалното развитие, промяната на манталитета и загиването на някои дървесни видове (бряст, ела, дъбове) гората започва да се възприема по-скоро като тежест от страна на частните собственици. Успоредно с това започва и интензивно строителство на едно- и многофамилни къщи, изграждане на градски паркове и полезащитни пояси. Увеличава се търсенето на видове за градско озеленяване. Това налага голяма част от горските разсадници да се преориентират и към производство на декоративна растителност и овощни видове, а за изграждането на горските пояси започва производството на фиданки от леска, полски бряст и полски клен. В средата на 90-те

Производство на храстови
видове за залесяване

той произвежда и продава над 10 млн. фиданки за залесяване от 3 – 4 дървесни вида. Това се дължи на освободените от ветровали площи, които е трябвало да бъдат залесени. Земеделските стопанства стават все по-печеливши и се забелязва отлив на работна ръка от разсадниковото производство. Това се компенсира до известна степен с увеличаване на механизацията и по-интензивното приложение на агрохимията. От началото на 90-те години, особено след падането на Желязната завеса, разсадниците в Западна Германия се „захранват“ и с работна ръка от Чехия и Полша.

НАЧАЛОТО НА XXI В.

Периодът се характеризира с нов възход в търсенето на дървесина и ползването на горите като среда за качествен и здравословен отход. Тази тенденция оказва и продължава да оказва положително влияние върху дейността на горските разсадници, които отбелязват нов апогей в своето развитие. В днешно време 35 ха от площите на „Разсадници Хааге“ (основно в Лангеринген) се ползват за производство на горскодървесни видове, а останалите – за производство на декоративни видове.

След присъединяването на България и Румъния към ЕС през 2007 г. настъпва постепенна промяна в персонала на „Разсадници Хааге“. Днес преобладаващата част от работниците са румънци. Персоналът наброява 70 души, 7 от които са с административно-ръководни функции, като в офиса работят не повече от 3 – 4, основно в счетоводството. Въпреки че разсадникът осигурява изгодни квартири, съществува перманентен проблем с работниците, защото индустрията предлага винаги по-добро заплащане, а регионът е

силно икономически развит и се чувства дефицит на всякакъв тип работна ръка.

ПРОИЗВОДСТВЕНА ПОЛИТИКА

Херман Хааге споделя, че в момента цените на фиданките са „под натиск“, което налага оптимизиране на административния персонал, обемите да бъдат премерени и да не се търси максимално производство. Разсадникът произвежда актуално само фиданки с гола коренова система, а необходимите контейнерни фиданки се закупуват от партньорски производители. В миналото тук са произвеждани контейнерни фиданки, но след спирането на масовите залесявания (в края на 90-те години) производството им е спряно по икономически причини. Годишно „Разсадници Хааге“ произвеждат и продават около 2 – 3 млн. фиданки от горскодървесни видове, с които формират 1/3 от оборота на разсадника. В последните 2 – 3 години се забелязва лека тенденция на увеличено търсене на горските видове за залесяване. Важно е да се отбележи, че в този период много от западногерманските разсадници установяват филиали в „новите“ Източни провинции. За по-голямата част от тях обаче тази инициатива не е дала добри резултати.

В днешно време производството на фиданки от горски видове е по-малко, отколкото през 90-те, но видовото разнообразие е силно увеличено в полза на местните широколистни видове. Друга съществена разлика е, че в миналото са се използвали по-дребномерни фиданки, а сега се увеличава делът на едроразмерните (над 80 см). Това, от своя страна, води и до промяна в методите на залесяване и все по-честото използване на

моторни ръчни и тракторни свредели. Причините за тази промяна са комплексни, но най-важните от тях са наличието на субсидии за залесяване и опасността от повреди от дивеча.

Дейността на разсадниците в Бавария, включително и този на Херман Хааге, се подкрепя от държавата посредством субсидиране на част от разходите за закупуване на горива.

ТЪРГОВСКА ПОЛИТИКА

„Разсадници Хааге“ са възприели няколко водещи принципа в търговската си политика:

- Да концентрират вниманието си върху частните собственици на гори и особено най-дребните от тях. Като потвърждение на това в своята 120-годишна история са установили трайни търговски контакти с повече от 25 000 собственици на гори, които са разположени в радиус до 100 км от Лайпхайм. Важно е да се знае, че в последното десетилетие именно тази група горовладелци са бенефициенти на различни финансови инструменти за подпомагане на залесяването.

- Фамилният бизнес идва от производството на горски видове и въпреки трудностите ще продължат да произвеждат такива видове. Изключително положителен момент е въвеждането на специална сертификация на разсадниците в Германия. Тази сертификация заедно със строгото следене на производите са гаранция за оцеляването на разсадниците. В противен случай всеки един земеделец би могъл да произвежда фиданки, което, от своя страна, ще доведе до фалити на специализираните разсадници и до влошаване на качеството на новосъздадените гори.

- Фамилното предприятие „Разсадници Хааге“ не извършва залесявания със собствени работници. За тази цел се разчита на специализирани в лесокulturната дейност фирми. По този начин се дава възможност за развитие на тези фирми, без да ги конкурират, създават лоялни партньорства, а също така имат възможност да концентрират своите ресурси в повишаване на качеството на разсадниковото производство.

Д-р инж. Мартин БОРИСОВ